

ОЛЕКСІН Ю.П.,
доктор педагогічних наук, професор
СОКАЛЬ В.А.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ЯКУБОВСЬКА С.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет водного
господарства та
природокористування,
м. Рівне, Україна

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

OLEKSIN Y.P., SOKAL V.A., YAKUBOVSKA S.S. Influence of pedagogical communication on the education of student youth. *The article deals with the educational aspect of filling pedagogical communication, the structure of verbal interaction between teachers and applicants for higher education. The main educational factors of influence on student youth in the process of pedagogical communication have been substantiated. The study found that in modern conditions the role of the teacher's personality, his style of communication and individual influence on the upbringing of students and the formation of a culture of communication among applicants for higher education is growing. The dependence of the upbringing of student youth on the value content of pedagogical communication in the conditions of modern society is revealed. It is important in the process of pedagogical communication in higher education to form value orientations among students and contribute to their self-development.*

Key words: *pedagogical communication, communicative culture, student youth, personality upbringing.*

ОЛЕКСІН Ю.П., СОКАЛЬ В.А., ЯКУБОВСЬКА С.С. Вплив педагогічного спілкування на виховання студентської молоді. *В статті розглядаються питання виховного аспекту змістового наповнення педагогічного спілкування, структури вербальної взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти. Обґрунтовані основні виховні фактори впливу на студентську молодь у процесі педагогічного спілкування. Проведеним дослідженням встановлено, що в сучасних умовах зростає роль особистості*

викладача, його стилю спілкування й індивідуального впливу на виховання студентської молоді та формуванні культури спілкування здобувачів вищої освіти. Виявлено залежність виховання студентської молоді від ціннісного наповнення педагогічного спілкування в умовах сучасного інформаційного суспільства. Важливо у процесі педагогічного спілкування у закладі вищої освіти сформувати ціннісні орієнтації у студентській молоді та сприяти їхньому саморозвитку.

Ключові слова: педагогічне спілкування, комунікативна культура, студентська молодь, виховання особистості.

ОЛЕКСИН Ю.П., СОКАЛЬ В.А., ЯКУБОВСКАЯ С.С. **Влияние педагогического общения на воспитание студенческой молодежи.** В статье рассматриваются вопросы воспитательного аспекта наполнения педагогического общения, структуры вербального взаимодействия преподавателей и соискателей высшего образования. Обоснованы основные воспитательные факторы влияния на студенческую молодежь в процессе педагогического общения. Проведенным исследованием установлено, что в современных условиях растет роль личности преподавателя, его стиля общения и индивидуального влияния на воспитание студенческой молодежи и формирование культуры общения соискателей высшего образования. Выявлена зависимость воспитания студенческой молодежи от ценностного наполнения педагогического общения в условиях современного общества. Важно в процессе педагогического общения в высшем образовании сформировать ценностные ориентации у студенческой молодежи и способствовать их саморазвитию.

Ключевые слова: педагогическое общение, коммуникативная культура, студенческая молодежь, воспитание личности.

OLEKSIN Y.P., SOKAL V.A., YAKUBOVSKA S.S. **Wpływ komunikacji pedagogicznej na kształcenie młodzieży studenckiej.** Artykuł podejmuje problematykę edukacyjnego aspektu treści przekazu pedagogicznego, struktury interakcji werbalnej nauczycieli i studentów. osobowość nauczyciela, jego styl komunikacji i indywidualne oddziaływanie. Przedstawiono główne czynniki wychowawcze oddziaływania na młodzież studencką w procesie komunikacji pedagogicznej. Badania wykazały, że we współczesnych warunkach rola osobowości nauczyciela, jego stylu komunikowania się i indywidualnego wpływu na kształcenie młodzieży studenckiej i kształtowanie kultury komuni-

kowania się w szkolnictwie wyższym. Ujawnia się zależność edukacji młodzieży studenckiej od wartościowej treści przekazu pedagogicznego we współczesnym społeczeństwie informacyjnym. W procesie komunikacji pedagogicznej na uczelni ważne jest kształtowanie orientacji wartości wśród młodzieży studenckiej i promowanie jej samorozwoju.

Słowa kluczowe: komunikacja pedagogiczna, kultura komunikacyjna, młodzież studencka, edukacja osobowości.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На викладача сучасної вищої школи покладаються функції допомоги студентській молоді у досягненні успіху в комунікативній сфері, особистісного розвитку в освітньому процесі та майбутній професійній діяльності. Зміна ставлення до процесу виховання у ЗВО в цілому зумовлює тенденцію розширення функцій викладача, підвищення його фахового, духовного та культурного рівня, якісного вдосконалення педагогічної комунікації, створення особистісно орієнтованого середовища в студентській аудиторії і, відповідно до цієї мети – технології організації паритетної взаємодії. Саме в наш час постала необхідність у підготовці педагогічних кадрів, які готові до педагогічного моделювання, конструювання та проектування у освітньому просторі закладу вищої освіти в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Предметне висвітлення теоретико-методологічних аспектів проблеми виховання студентської молоді базується на наукових дослідженнях психологів, педагогів і філософів і залежить від: структури вербальної взаємодії викладача і студента (О.Бодальов, А.Брудний, В.Грєхнев, В.Кан-Калік, О.Леонтьєв, С.Мусатов, А.Реан, М.Тоба, І.Тодорова, А.Хараш), творчої особистості викладача (О.Киричук, В.Моляко, Т.Нетчинова, Т.Флоренська), а також від ефективності впровадження педагогічних технологій організації освітнього процесу (В.Безпалько, О.Пєхота, І.Підласий, С.Сисоева). Дослідження з вивчення специфіки підготовки майбутніх фахівців в контексті сучасних пр облем комунікації в освітньому процесі ЗВО проводили А.Алексюк, Н.Боритко, Н.Волкова, В.Гриньова, І.Зязюн, А.Капська, Л.Рувинський, Н.Скотна, Ф.Хміль, Т.Шепеленко та інші.

Однак дослідниками не знайдено єдиних наукових концептуальних положень щодо технологічного забезпечення організації виховного процесу у закладі вищої освіти, детального опису системи виховних впливів, засобів, змістового наповнення педагогічного спілкування у формуванні комунікативної культури, духовних цінностей та вихованні студентської молоді.

Мета статті – проаналізувати залежність виховання студентської молоді у закладах вищої освіти від змістового ціннісного наповнення педагогічного спіл-

кування, структури вербальної взаємодії викладача і здобувача вищої освіти, особистості педагога, його стилю спілкування й індивідуального впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Враховуючи соціально-економічні особливості сучасного етапу розвитку суспільства, часткову деградацію системи моральних, духовних, естетичних цінностей молодой людини, зростаючі тенденції до зниження загального культурного рівня студентського загалу, орієнтацію на прагматизм освітнього процесу, слід акцентувати посилену увагу на впровадженні особистісно орієнтованих педагогічних технологій організації навчання і виховання студентської молоді. Формування культури особистості і її виховання – не зовнішній, а внутрішній процес людини, котрий залежить від бажання духовно розвиватися. Викладач ЗВО покликаний сприяти формуванню у майбутнього професіонала потреби в реалізації особливих ціннісних еталонів, котрими керуються, приймаючи як норми моралі, суспільства розвинутих країн Заходу і Сходу, оскільки вони ґрунтуються передусім на визнанні важливості й унікальності кожної особистості. Власне, в контексті таких цінностей і відбувається формування сучасних, найбільш перспективних освітніх систем та технологій (головною специфічною рисою системи японської освіти, наприклад, є курс морального виховання) [3, с. 36]. Підвищення рівня духовності суспільства, вдосконалення культури, як зазначає О.Платонов, є не самоціллю, а необхідною умовою формування гармонійної особистості, подальшого зміцнення матеріальних і духовних основ сучасного життя, подолання негативних явищ, що знайшли відображення в девальвації соціальних і моральних цінностей, падінні інтересу до громадських справ, прояві бездуховності і скептицизму [5, с. 83].

В умовах сучасного інформаційного суспільства особливо актуальною є проблема виховання студентської молоді, ефективність вирішення якої залежить від педагогічного спілкування як важливого засобу виховного впливу у ЗВО. Сучасна виховна теорія і практика, зауважує І.Бех, «в результаті тривалих дослідницьких пошуків сформулювала ключове наукове положення, згідно з яким спілкування дає можливість успішно реалізовувати комплекс заходів щодо формування гармонійно розвиненої особистості і це являє ... основну умову її виховання» [2, с. 53]. У наш час культура комунікацій (Р.Рюнт, Г. Макбурні) ґрунтується на принципах діалогічних рівноправних відносин, толерантності, взаємовідповідальності, створенні нової глобальної парадигми політики вищої освіти, домінантою якої є педагогічна міжнародна етика [2]. Проблема формування комунікативної культури пов'язана із наявністю індивідуального прагнення особистості до прекрасного, вибору тону, змісту, поведінки, рівня спілкування з іншими. Вона знаходиться в тісному комплексному взаємозв'язку з формуванням естетичної культури особистості. На думку Г. Шевченко, поряд із формуванням моральності людини слід розвивати її есте-

тичні смаки [3]. Естетичні потреби людини виражаються в її переживаннях, спілкуванні з людьми, світом довкілля. На прикладі наукових досліджень в галузі педагогіки можна побачити, що сучасні вчені І.Зязюн, Г.Сагач [4] розглядають мистецтво слова як предмет виховного впливу. Виховання духовної особистості студента, як зауважує О.Іванова, здійснюється шляхом міжособистісного впливу між студентами і викладачами у позанавчальній діяльності. Мовиться про морально-етичне спілкування, яке включає елементарні етичні навички поведінки, естетику взаємовідносин, що діє у праці, побуті, відпочинку. За спеціальної організації освітнього процесу спілкування має велику виховну силу. Сучасна виховна система закладів вищої освіти спрямовується на розвиток у студентів потреби у самовихованні, завдяки чому у них позитивно розв'язується проблема ставлення до знань і відходить бажання в простому факті отримання диплому [3, с. 28].

Досить цікавим для нашого дослідження є відповіді здобувачів вищої освіти 2-3 курсів Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування на одне із запитань анкети про виховні фактори, які сприяють їхньому розвитку і формуванню особистості. Досліджено, що найважливішим у вихованні для майбутніх економістів (54,3%) є середовище спілкування. На другому місці респонденти виокремили вплив освітнього процесу ЗВО в цілому (23,7%,) на третьому (14,2 %) – традиції і звичаї родинного виховання. Незначними факторами виховного впливу є ЗМІ, індивідуальний вплив, дотримання корпоративної культури тощо. Аналіз відповідей респондентів дає підстави зробити висновок про те, що за умов спеціально організованого освітнього середовища, паритетних взаємостосунків між педагогами і здобувачами вищої освіти, особистісно орієнтованої педагогічної комунікації заклад вищої освіти може стати основним чинником формування культурної і вихованої особистості.

Актуальною у виховній діяльності закладу вищої освіти є і проблема спілкування викладача зі студентом. Як зауважує Л.Белоусова, саме воно утруднює процес навчання у закладі вищої освіти, якщо у викладача відсутнє терпляче ставлення; є іронія і байдуже ставлення до проблем студентської аудиторії, що породжує недовіру, лицемірство, фальш у стосунках і, в свою чергу, призводить до низького рівня засвоєння матеріалу, втрати інтересу до навчання, пропусків занять та розвитку різних конфліктних ситуацій [3, с. 83]. Ефективність освітнього процесу у вищій школі, як відомо, визначається великою кількістю дидактичних факторів та системи виховного впливу, особливе значення серед яких має чинник, пов'язаний зі структурою суб'єкт-суб'єктної взаємодії. У низці експериментальних досліджень на матеріалах середньої і вищої школи доведено, що результативність освітнього процесу здебільшого залежить від конкретних особливостей структури вербальної взаємодії викладачів і здобувачів вищої

освіти. Ефективність виховного впливу педагогічної комунікації на особистісне становлення студентської молоді залежить від реалізації завдань цієї взаємодії, особистості викладача, його стилю спілкування й індивідуального впливу, сприймання та розуміння один одного, формування взаємостосунків під час навчальної взаємодії, мистецтва його здійснення, духовного наповнення. Саме тому ефективним впливом володіє викладач-комунікатор (ініціатор впливу), використовуючи низку комунікативних психотехнік та індивідуальний вплив. Характер обміну інформацією в освітньому процесі – це активний процес, при якому за допомогою системи знаків суб'єкти взаємодії впливають один на одного задля зміни поведінки, поглядів, стану тощо. Важливою умовою ефективної педагогічної взаємодії є майстерна організація риторичних прийомів, володіння основами говоріння і слухання, оперування єдиною, або схожою системою кодифікації та декодифікації інформації, однакове розуміння ситуації. Педагогічне спілкування сприяє зародженню у здобувачів вищої освіти прагнення до саморозвитку на основі занурення в світ культури і духовності. Виховний вплив педагогічного спілкування за умов особистісно орієнтованого підходу системи вищої освіти спрямований на розвиток у майбутнього фахівця комунікативної грамотності у вигляді знань (що подаються у поняттях, визначеннях, теоріях, закономірностях, законах, моделях, класифікаціях, категоріях, фактах, уявленнях); комунікативної компетентності у сфері норм (які пов'язані з міжособистісною взаємодією, етикою та етикетом спілкування, відображаються у правилах соціальних ролей, методиках, алгоритмах, вказівках, техніках) та змістового, культуротворчого в контексті цінностей (котрі проявляються у сфері відносин, а саме: орієнтуванні на взірці публічного виступу, наслідуванні прикладу, формуванні ідеалів, устремлінь, вартостей, прагнень, творення механізмів інтимно-особистісного спілкування, емпатії, викорінненні стереотипів поведінки, установок).

Важливу роль у здійсненні такого виду впливу відіграє невербальна комунікація, котра містить оптико-кінетичну та пара-екстралінгвістичну системи, візуальний контакт, організацію простору і часу. Загальна моторика різних частин тіла відображає емоційні реакції людини і слугує необхідним засобом комунікації викладача. Міміка, жести, пантоміміка, система вокалізації голосу, його якість та діапазон, тональність, включення в мову пауз, сміху, темп мовлення – ці прийоми збільшують семантично значиму інформацію і підкріплюють ефективність методів педагогічної комунікації. Відтак комунікативний механізм полягає у взаємовпливах суб'єктного досвіду людей, які знаходяться в просторовій близькості і мають можливість бачити, слухати, торкатись один одного, легко здійснювати зворотний зв'язок.

Теоретичні знання і досвід, які транслюється викладачем, залежать від виховних цілей педагога, а також навчальних та психокорекційних прийомів.

Тому він проектує вплив на: а) становлення особистості, її почуття, переконання, прагнення, уподобання; б) мотиви студента; в) засоби реалізації цієї спрямованості через знання, способи дій на основі умінь і навичок, стратегії поведінки у нестандартних ситуаціях. У сучасній вищій освіті слід акцентувати увагу на проблемі особливого індивідуального впливу педагога за умов довіри, саморозкриття, духовності. С.Біблер писав, що людина може навчати когось життя тільки тоді, коли вона не вчить, не повчає, оскільки вчитель повинен навчати учнів не лише нормативних знань, а й життя, виходити «за межі вчительської ролі» [4]. Історичне коріння комунікативних впливів, як зазначає Г. Балл, сягає в давнину – аж до майєвматичних діалогів Сократа [1, с. 23].

Діалог створює оптимальний психологічний фон повноцінних і відкритих взаємовідносин між людьми, особливо в освітній діяльності. Діалогічні відносини – це такі контакти, які виникають лише за умови сприйняття одним із партнерів цілісного образу іншого на основі визнання його належності до певної спільноти, до якої він відносить і себе [1]. Такий стиль відносин прогнозує відповідні реакції поведінки, переживання, емоційний фон партнерів при комунікативному впливі. Емоційно-чуттєва форма внутрішнього діалогу спонукається потребою в самоповазі. Суб'єктивно ця потреба відображається як почуття власної гідності, віри в себе, самолюбства, відчуття своєї правоти, самозадоволення, душевної гармонії, відчуття цілісності, системності, автономності, налаштування на позитивне мислення. В основі діалогу криється потреба самоусвідомлення: пізнавальний інтерес до себе, розуміння своєї ціннісно-сислової сфери, аналізу і усвідомлення власного Я, своїх комунікативних можливостей, вимогливості до себе. Дійова форма внутрішнього діалогу мотивується потребою у самотворенні, самоактивності і саморозвитку. Її зміст виявляється у бажанні вплинути на себе, самоствердитись через переборення себе, прагненні до самозміни, розвитку, самовиявлення, духовного самовдосконалення [1].

Викладач закладу вищої освіти сьогодні повинен не лише забезпечувати функцію трансляції знань, але й майстерно презентуючи інформацію, впливати на розвиток культури, духовності та особистісних новоутворень здобувачів вищої освіти на засадах основних рис діалогічної взаємодії – відкритості, спонтанності, довіри, співпереживання. Прояви індивідуальності викладача, його поведінка під час навчальної і виховної взаємодії є провідним чинником становлення особистості. Здатність педагога до прояву індивідуального впливу залежить від типу особистості, основних властивостей комунікативної, особистісної та мотиваційної структури людини. В подальшому це впливає на сприйняття педагога загалом, визначає бажання та мотивацію студентської молоді до самовдосконалення. Ґрунтовних змін зазнає освітній процес під дією виховної функції педагогічного спілкування, котре пропонується типом педагогічних стратегій – аналітичної, організаційної та методичної. За першої стратегії тип

відносин між суб'єктами освітньої діяльності наближається до авторитарних. Другий і третій – притаманні викладачам, котрі взаємодіють на основі партнерства, успішно реалізують принципи педагогіки співробітництва, прагнуть до запровадження інтерактивних методів навчання, самовдосконалення та ефективно організують співпрацю [4].

Отже, саме за умов педагогічного спілкування, в основі якого лежить діалогічний підхід, по-іншому формулюється проблема комунікації, центральною ланкою якої є дослідження розвивальної стратегії особистості студентської молоді, його саморозвитку в організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Особистісно орієнтований підхід набуде практичного значення за умов доведення до конкретного опису виховних впливів, засобів, змістового наповнення педагогічного спілкування, котрі можуть бути зреалізовані в освітній практиці як психолого-педагогічній системі, що враховує особливості здобувачів вищої освіти як суб'єктів саморозвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Центральною проблемою сучасної науки є формування культурної, толерантної, високоморальної, духовної особистості, яка вдосконалюється за допомогою виховних впливів педагогічного спілкування викладача. У нашому дослідженні використовуємо особистісно орієнтований підхід, який ставить за мету розвиток вищих духовних цінностей особистості в процесі професійної підготовки. У сучасній науці загострюється проблема вдосконалення рівня майстерності педагогічного спілкування в освітньому процесі закладу вищої освіти. В зв'язку з цим актуалізується пошук нових технологій, котрі спрямовуються на розвиток особистісних якостей всіх суб'єктів освітнього процесу у ЗВО, їхньої мовленнєвої та комунікативної компетентності та уміння контактування. Результативність освітнього процесу здебільшого залежить від конкретних особливостей структури вербальної взаємодії викладача і здобувачів вищої освіти, реалізації завдань цієї взаємодії, особистості педагога, його стилю спілкування й індивідуального впливу, сприймання та розуміння один одного, формування взаємостосунків під час навчальної взаємодії, майстерності педагога. В умовах інформаційного суспільства актуальною є ідея упровадження технологій педагогічного проектування організації виховного процесу у ЗВО. Вона охоплює нові вимоги до педагогічного спілкування та підготовки викладачів щодо здійснення педагогічної комунікації з метою виховання студентської молоді і передбачає більш детальні наукові розвідки.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. Зрушення у суспільній свідомості та діалогічний підхід в освіті / Г. Балл // Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загально-освітньої школи : кн. для вчит. / [В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, А. Г. Волинець та ін.] / за ред. Г. О. Балла, О. В. Киричука, Р. М. Шамелашвілі. К. : ІЗІН, 1997. 136 с.

2. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. / І. Бех. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади . К. : Либідь, 2003. 344 с.
3. Белоусова Л. О. Виховна система ВНЗ : питання теорії та практики / Л. О. Белоусова . Х. : НУА, 2004. 145 с.
4. Куценко Г. В. Когнітивний стиль і стратегія педагогічної діяльності / Г. В. Куценко // Психологія. Вип. 39 / відп. за вип. Н. І. Остроуменко. К.: Освіта, 1992. С. 12–20.
5. Платонов О. Проблема формування духовного світу особистості в сучасних філософських концепціях / О. Платонов // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць Вип. XXVIII [за заг. редакцією В. І. Сипченка]. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2005. С. 130 – 133.

Transliteration of References:

1. Ball H. Zrushennia u suspilnii svidomosti ta dialohichniy pidkhid v osviti / H. Ball // Dialohichna vzaємodіia u navchalno-vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly : kn. dlia vchyt. / [V. V. Andriievskа, H. O. Ball, A. H. Volynets ta in.] / za red. H. O. Balla, O. V. Kyrychuka, R. M. Shamelashvili. K. : IZYN, 1997. 136 s.
2. Bekh I. Vykhovannia osobystosti : u 2 kn. / I. Bekh. Kn. 2: Osobystisno oriєntovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnohichni zasady . K. : Lybid, 2003. 344 s.
3. Bielousova L. O. Vykhovna systema VNZ : pytannia teorii ta praktyky / L. O. Bielousova . Kh. : NUA, 2004. 145 s.
4. Kutsenko H. V. Kohnityvnyi styl i stratehiia pedahohichnoi diialnosti / H. V. Kutsenko // Psykholohiia. Vyp. 39 / vidp. za vyp. N. I. Ostroumenko. K.: Osvita, 1992. S. 12–20.
5. Platonov O. Problema formuvannia dukhovnoho svitu osobystosti v suchasnykh filososfskykh kontseptsiiakh / O. Platonov // Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu: zbirnyk naukovykh prats Vyp. KhKhVIII [za zah. redaktsiіeu V. I. Sypchenka]. Sloviansk: Vydavnychiy tsentr SDPU, 2005. S. 130 – 133.

OLEKSIN Y.P., SOKAL V.A., YAKUBOVSKA S.S.

National university of water and environmental engineering, Rivne, Ukraine

E-mail: yakubovskasvitlana@ukr.net

INFLUENCE OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION ON THE EDUCATION OF STUDENT YOUTH

<https://doi.org/10.38014/osvita.2021.88.15>